İ.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi

Güz 2012/ 3(2) 163-173

Osmanlı Âlimi Saçaklızâde ve *"Risâle Fi'l- Âyâti'l- Müteşâbihât"* İsimli Risâlesi

Kerim ÖZMEN*

Özet: Bu çalışmamızda Osmanlı alimlerinden Saçaklızâde'nin müteşabih konusuna dair yazmış olduğu *Risâle fi'l- Âyâti'l- Müteşâbihât* isimli risalesini ele aldık. Risâle kelimesi ve risale geleneğine dair genel bilgiler verdikten sonra müellifin hayatına ve eserlerine temas ettik. Daha sonra ilgili risalenin tanıtımını yapıp tercümesini gerçekleştirdik. Aynı zamanda el yazması Arapça metnin neşrini de yaptık.

Anahtar Kelimeler: Saçaklızâde, risâle, müteşâbih, Osmanlı alimi

Abstract: -Otoman Scholar Saçaklızâde and his work: "Risâle fi'l-Âyâti'l-Müteşâbihât"- In this study, we examined which was written on the subject of mutashabih from Ottoman scholar Saçaklızade named *Risale fi ayeti'l Mutashabih*. After giving general information about the tradition of the Risale and the life and works of the author examined. Then make about the introduction of the translation made risala. It also had to write handwritten Arabic text in publication.

Key Words: Saçaklızade, Risala, Mutashabih, Ottoman Scholar

1.Giriş

Risâle ve Risâle Yazma Geleneği

Sözlükte "göndermek" anlamındaki irsâl kelimesinden isim olan risâle (رسالة) "sözlü veya yazılı mesaj iletme" manasında "elçilik" demektir. Anlam genişlemesiyle elçinin ilettiği yazılı mesajın yanı sıra küçük kitaba da risâle denilmiştir.[1]

* İnönü Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı Öğretim Görevlisi, e-posta: kerim.ozmen@inonu.edu.tr.

[1] Ebu't- Tâhir el-Firûzâbâdî, *Kâmus Tercümesi - el-Okyanûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsı'l-Muhît*, (trc. Asım Efendi) İstanbul 1305, III, 1324.

Katip Çelebi (ö. 1067/1657) risâleyi, "bir meseleyi özetle ele alıp inceleyen ve o konudaki neticeyi ortaya koyan kısa metin"[2] olarak tanımlarken Şemseddin Sâmî (ö. 1904) de "esasen mektup suretinde yazılan küçük kitap, bir mesele veya ilim ve fenne dair muhtasar telif"[3] diye tarif eder.

"Risâle'nin manası zaman içinde hitap, kitap, mektup, makale, inceleme, araştırma, monografi kelimelerini karşılayacak şekilde genişlemiştir."[4] "Risâle zamanla gelişerek kitap telif türü haline dönüştüğünde başta hadis, fıkıh, tefsir gibi dini ilimler olmak üzere astronomi, matematik, tıp ve musiki gibi fen ilimleriyle edebiyat, belâğat ve aruz gibi alanlara ait farklı konuların ele alındığı bir çeşitliliği de beraberinde getirmiştir. Osmanlı telif geleneğinde risâlelerin Arapça, Farsça, Türkçe gibi tek bir dil yanında bu dillerden ikisi veya üçüyle kaleme alındığı, sayı, konu ve muhteva itibariyle diğer müslüman toplumlarınki gibi zengin olduğu görülür."[5]

2. Saçaklızâde: Hayatı ve Eserleri

Saçaklızâde olarak bilinen Muhammed b. Ebu Bekr el-Maraşî, Osmanlı'nın yetiştirdiği büyük alimlerden birisidir. Kaynaklarda doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi yoktur. İlk tahsilini, memleketi Maraş'ta bulunan alimlerden yaptıktan sonra Tibyân Tefsiri müellifi Muhammed Efendi'den (ö. 1111/1699) ve Darendeli Hamza Efendi'den (ö. 1105-06/1694) ders alıp, bir kısım ilimleri de onlardan öğrendi. Daha sonra Şam'a gidip, Abdülganî en-Nablüsî'den (ö. 1143-44/1731) hadis, tefsir, tasavvuf gibi ilimleri öğrendi ve icazet aldı. Daha sonra Maraş'a geri döndü. Memleketine döndükten sonra ömrünü talebe yetiştirmek ve kitap yazmakla geçirdi. 1145/1732'de memleketi Maraş'ta vefat etmiştir. Oldukça velûd bir alimdir. Tefsir, kıraat, kelam, mantık, munâzara, ferâiz, meânî vb. islâmî ilimlerde pek çok eser kaleme almıştır.[6] Kaynaklarda ismi geçen belli başlı eserleri şunlardır:

1. Risâle fi'l- Âyâti'l-Müteşâbihât

2. Risâle-i Adudiyye

---

[2] Katip Çelebi, *Keşfuz'-Zunûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, İstanbul 1941-43, I, 840.

[3] Şemseddin Sâmî, *Kâmûs-i Türkî*, "risale" maddesi(s.662) Çağrı yay. İstanbul. (İkdâm Matbaası, Derseadet 1318 yayımından Ofset baskı)

[4] Rahmi Er, "Risâle", *DİA*, İstanbul 2008, XXXV, 112.

[5] Mustafa Uzun, "Risâle", *DİA*, XXXV, 115.

[6] Hayatı ve eserleri için bkz.; Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, I, 333; Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1308, IV, 233-234; Ömer Rıza Kehhâle, *Mu'cemu'l- Müellifin*, Beyrut t.s., IX, 18, Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, İstanbul 1974, II, 714-715.

3. Risâle fî Tecdîd-i Îmân,

4. Risâle fi'l-Fetâva

5. Risâle fî İtlâfi'l-Kilâbi'l-Mudırra

6. Risale fî Îmânı Vâlideyy Resulillah[7]

7. Tertîbu'l-Ulûm[8]

8. Hâşiye alâ Şerh-i Risalet-il-Âdâb li-Taşköprüzade,

9. Hâşiye alâ Şerh-i Dibâce-i Tarîkat-ı Muhammediyye

10. Câmiul-Künûz,

11. Teshilül-Ferâiz,

12. İsmetu'l-Ezhân

13. Neşru't-Tevâlî[9]

14. Aynu'l-Hayât fî Beyâni'l-Münâsebât

15. Selsebîlü'l-Meânî

16. Tavzîhu Zübdeti'l-Menâzır

17. Şübühâtu'l-Kadr

18. Nehru'n-Necât

19. Andelîbu'l-Menâzi

20. Takrîru'l-Kavânîn fi'l-Âdâb [10]

21. Tahrîru't-Takrîr

22. Arâis fi'l-Mantık

---

[7] Bu risale ile ilgili bkz. Halil İbrahim Bulut, "Osmanlı Müelliflerinden Maraşlı Saçaklızade ve Ebeveyn-i Resul Konusundaki Görüşleri", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, 6-8 Mayıs 2004 Kahramanmaraş, 2005, cilt: I, s. 69-80.

[8] Bu eserin neşirleri için bkz. *Tertîbu'l-Ulûm*, (Tahkîk: Muhammed b. İsmâîl es-Seyyid Ahmed), Dâru'l-Beşâiri'l-İslâmiyye, Beyrut, 1408/1988. Eser Türkçeye de tercüme edilmiştir: *Tertîbu'l-Ulûm* (çev. Zekeriya Pak, M. Akif Özdoğan), Ukde Kitaplığı, Kahramanmaraş 2009. (Ukde kitaplığı; 77. Maraş kültürü ve edebiyat serisi; 13)

[9] İstinsah eden Muhammed b. Mustafa,Yazma, 85 vr. Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Kütüphanesi 579'da kayıtlı bir nüshası vardır. Kadı Beyzâvî'nin Tavâli'u'l-Envâr'ının şerhlerinden yararlanılarak yapılmış bir haşiyedir. Akaid ve Kelam'a dair bir eserdir.

[10] Mantık ve münazara ile ilgili bir risaledir, yayınlanmıştır: Matbaa-i Âmire, İstanbul, 1289, 130 s.

23. Risâletu't-Tenzîhât Maa'l- Hâşiye

24. Velediyye[11]

25. Tehzîbu'l- Kırâa Takrîru'l-Kavânîn mine'l-Mantık ve'l-Münâzara

26. Hâşiye-i Tefsîr-i Keşşâf alâ Sûreti'l-Bakara

27. Cühdü'l-Mukill mine't-Tecvîd[12]

28. Gâyetu'l-Burhân fî Tefsîr-i Âyeti'l-Kürsî

29. Keyfiyyetu Edâi'd-Dâd[13]

30. Desîsâtü'l-Beyzâvî[14]

31. Risâle-i vaz'iyye.[15]

3. Risâle fi'l- Âyâti'l- Müteşâbihât ve Tanıtımı

Biz burada adı geçen risâlenin gerek şekil gerekse muhteva itibariyle kısa bir tanıtımını yaptıktan sonra el yazması metni Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi bölümü 411 numarada kayıtlı olan nüshasına dayanarak neşredeceğiz.[16]

Müellifin bu eseri, Arapça olarak kaleme alınmış tek varaklık bir risaledir. On dokuz satırdan oluşmaktadır. Kullanılan yazı türü Kırma Nesihtir ve okunaklıdır. Müstensih belli değildir. İstinsah tarihi de yoktur. Ancak

---

[11] Risaletü'l-validiyye olarak da anılmaktadır.: Takvimhane-i Amire Litoğrafya Destgahı, İstanbul 1275, 20-39. Bu eser üzerine yapılan bir çalışma ise şöyledir: Abdülvehhab b. Hüseyin b. Veliyyüddin Âmidî, *Abdülvehhab ale'l-Velediyye*, Ahmed Kamil Matbaası, İstanbul 1325.

[12] Eserin tahkikli neşri yapılmıştır: *Cühdü'l-Mukill mine't-Tecvîd*, (dirâse ve tahkik: Salim Kadduri el-Hamed), Dâru Ammâr, Amman 2001/1422.

[13] Dr. Hatim Sâlih ed-Dâmin h. 1130 yılında yazılan nüshayı esas alıp diğer üç nüsha ile karşılaştırarak tahkîk etmiştir. Bkz. Mecelletü Mecmai'l-Lüğati'l-Arabiyye, c. 70, sayı, 4, (1416/1995), Dımeşk, s. 641–657. Bu neşir de bir girişle birlikte Türkçeye tercüme edilmiştir: Remzi Ateşyürek, *"Dâd Harfinin Okunuş Özelliği Muhammed Mer'âşî (Saçaklızâde)'nin Hayatı ve Eserleri"*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 2005, sayı: 20-21, s. 237-252. Saçaklızâde'nin bu risalesine reddiye mahiyetinde bir çalışma yapılmıştır: Muhammed b. İsmail İzmirî, *Risale fi'd-dad* : Red ala Saçaklızade, y.y., t.y.

[14] Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesi, Haraççı bölümü, no :1339/5. vr. 51-82. Bu risâle ile ilgili değerlendirmeler için bkz. Celil Kiraz, "Saçaklızâde Mehmed Efendi'nin Beyzâvî'ye Yönelik Eleştirileri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, cilt: XV, sayı: 1, s. 319-367.

[15] Takvimhane-i Âmire Litografya Destgâhı, İstanbul 1275. s.2-4.

[16] Yaptığımız katalog taramalarında şimdilik başka bir nüshasına rastlayamadık.

mecmuada yer alan bir önceki risâlenin istinsah tarihi 1200 olarak belirtilmiştir. Dolayısıyla incelediğimiz risâlenin istinsah tarihinin de aynı veya yakın bir tarih olma ihtimali bulunmaktadır. Yazmada ilgili varakta risâlenin ismi başlık olarak konulmamış; ancak mecmuanın başındaki fihristte belirtilmiştir. Risâlenin sonundaki "Saçaklızâde rahmetullahı aleyhi" ifadesi çalışmanın Saçaklızadeye aidiyetini ortaya koymaktadır.[17] Ayrıca yaptığımız kütüphane araştırmasında Risâle'de işlenen konuların müellifin Risâletü't-Tenzîhât[18] ve şerhi olan Şerhü Risâleti't-Tenzîhât[19](Hâşiye alâ Risâleti't-Tenzihât[20] ismiyle de bilinir) isimli eserlerinde daha detaylı bir şekilde ele alındığını tespit ettik. Risâle bir Yüksek Lisans çalışmasında kısaca ele alınmıştır.[21]

Muhteva açısından risâleyi değerlendirecek olursak risalede ele alınan temel konular şunlardır:

1. Allah'ın zât ve sıfatları

2. Bu tür sıfatların müteşâbihât sınıfına dahil olduğu.

3. Bu nassların tevili meselesi

4. Adı geçen müteşâbih naslarla ilgili olmak üzere *tekfir* meselesi.

Müellif, risalesine Allah'ın sıfatları konusuyla giriş yapmıştır. Sıfatlar konusunu Ehl-i Sünnet düşüncesi ekseninde ele almıştır. Zahiri itibariyle teşbih ve tecsimi andıran bazı müteşabih nasslardan örnekler vermiş,[22] bu naslar karşısında avam ile alimlerin konumunu ortaya koymaya çalışmıştır. Müellif, Kelam ilminde uzun tartışmalara konu olan bu hususları oldukça öz bir şekilde ifade ederken Seyyid Şerif Cürcâni (ö. 816/1413), Teftezâni (ö. 792/1390), Fahreddin Râzi (ö. 606/1209) gibi otorite alimlerin eserlerine de atıfta bulunmuştur. Burada kaynağa dayalı bilgi sunma edebi ve titizliğini de söyleyebiliriz. Sıfatların tevili konusunda Halef mezhebinin yolunu takip

---

[17] Ayrıca kaynaklarda müellife bu isimli bir risale nispet edilmektedir. Bkz. Bursalı, Osmanlı Müellifleri, I, 333; Bilmen, *Büyük Tefsir Tarihi*, II, 715.

[18] Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi, 34 Nk 2139/2.

[19] Konya Bölge Yazma Eserler Kütüphanesi, Şanlıurfa İl Halk Kütüphanesi koleksiyonu, 63 Hk 147/2.

[20] Atıf Efendi Yazma Eser Kütüphanesi, 34 Atf 1268/2; Nuruosmaniye Yazma Eser Kütüphanesi , 34 Nk 2139/1.

[21] Cüneyt Sapanca, *Osmanlılarda Tefsir Usûlü Çalışmaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007, s. 105-107.

[22] "Rahman arşa istiva etti." Tâhâ, 20/5 ayeti ile "Allah Ademi kendi suretinde yarattı."[22] , Buhari, *İsti'zan*, 1; *Enbiya*, 1; Müslim, *Cennet*, 28, (2841) ve "Rabbimiz her gece dünya semasına iner"[22] Tirmizi, *Deavât*, 71 hadisleri.

ettiğini görmekteyiz. Halef mezhebi bu sıfatların Allahın şanına uygun bir şekilde tevil edilebileceği görüşünü benimser. Saçaklızâde, Müteşabih nasslar karşısında avam ile alimler arasında bir ayırım yapmaktadır. Avamın müteşabih nassları zahirine göre değerlendirmesinin mazur görülebileceğini, alimler için ise böyle bir şeyin mümkün olmadığını ifade eder. Bu hususu tekfir meselesiyle beraber ele alır.[23] Konunun işlenmesinden ve tekfir meselesine vurgu yapılmasından anladığımız kadarıyla, risâlelerin bazen toplumda bir ihtiyaca cevap vermek üzere yazıldığını da düşünürsek Saçaklızade'nin yaşadığı ortamda yukarıda bahsi geçen konuların ele alındığını ve bu çerçevede bazı tartışmaların yaşandığını söylemek uzak bir ihtimal olmasa gerektir.

Zahiri tecsim ve teşbihi andıran nassların tevili konusu İslam düşünce tarihinde tartışılmış, selef uleması ve o çizgidekiler bu konuda tevil yerine tefviz ve ispatı benimsemişler, mücessime ve müşebbihe tecsîm ve teşbih yolunu tutmuşlar, Mutezile ve ve Ehl-i Sünnetten halef uleması ise tevilin zaruretine kani olmuşlardır.[24] Bu nassların yorumu konusunda da birçok eser telif edilmiştir.[25]

Gazzâlî (ö. 505/1111) Allah'ın zatı ve sıfatlarıyla ilgili bazı müteşâbih ifadelerin te'vili konusunda fırkaların/mezheplerin birbirilerini tekfir ettiğini söyler ve bu konuda tarafların aşırı gidip itidali kaybettiklerini belirtir.[26] Yine ehl-i ilim arasındaki tekfir meselesiyle ilgili şeri nasların zahirini bırakıp te'vil etme konusuna dair, temel sorunların neler olduğunu ve çözümlerini özetle açıklar.[27] O'na göre te'vil kanunlarına riayet edildiği müddetçe tevil yapan kimseler tekfir edilemez. İslam fırkalarından tevile başvurmayan hiçbir fırka yoktur. Buna

---

[23] Tekfir konusuyla ilgili bkz. Ahmet Saim Kılavuz, *İman Küfür Sınırı- Tekfir Meselesi-*, Marifet Yaınları, İstanbul, 1997. Özellikle s.161-163; Hatice Kelpetin Arpaguş, *Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001, s.303- 308.

[24] Konuyla ilgili detay için bkz. Nadim Macit, *Kur'an'ın İnsan Biçimci Dili* : Beyan Yayınları, İstanbul, 1996; Ömer Aydın, "Haberi Sıfatları Anlama Yolları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, sayı: 1, s. 133-158; J. M. S. Baljon, "Kur'ân'ın İnsan-Biçimci Dili", (çev. Mevlüt Erten), *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: VIII / 1, Haziran-2004, Sivas, s. 293-301.

[25] Örnek olarak bkz. İbn Furek'in (ö. 406/1015) haberî sıfatlara ilişkin meşhur hadislerin yorumuna dair eseri *Müşkilü'l-Hadis ve Beyânuh* (thk. Musa Muhammed Ali, el-Mektebetü'l-Asriyye, Beyrut t.y.); İbnu'l- Lebbân'ın (ö. 749/1349) *İzâletü'ş- Şübühât ani'l-Âyâti ve'l-Ehâdîsi'l-Müteşâbihat* (Dâru'l-Beyâni'l-Arabî, Kâhire, 2002); İbnü'l-Cevzî'nin (ö. 597/1201) *Def'u Şübehi't-Teşbîh*(el-Mektebetü'l-Ezheriyye li't-Türâs, Kahire, t.y.) isimli eserleri.

[26] Gazzâlî, *a.g.e.*, s.49 vd.

[27] Gazzâlî, *a.g.e.*, s.91-95.

en çok karşı çıkan Ahmed b. Hanbel (ö. 241/855) bile üç yerde tevile başvurmuştur.[28]

Hanefi mezhebinin kurucu isimlerinden İmam Muhammed (ö. 189/805) *Kitâbu'l-Âsâr*'da meşhur hadis koleksiyonlarında da mevcut olan, konumuzla ilgili müteşâbih kabul edilen bazı ifadeleri bulunduran *"cariye hadisi"* olarak bilinen bir rivayete yer verir. Rivayette koyun çobanlığı yapan bir cariyeye Hz. Peygamber "Allah nerededir?" diye sorunca, " Semada'dır."; "Ben kimim?" sorusuna da "Allah'ın elçisisin." cevabını alır. Bu cevapları Hz. Peygamber cariyenin mümin oluşuna delil sayar. Cariyenin sahibi olan sahabi de onu âzâd eder.[29] Bir erken dönem Hanefi eserinde bu rivayet iman bölümünde ele alınmıştır. Burada Allaha mekan isnad etme vardır ve bu ifadenin zahiri tenzihe aykırı gözükmektedir. Saçaklızâde'nin de ifade ettiği gibi bu tür ifadeleri söyleyen ve buna inanan cahil avamın imanının olduğu/ küfre düşmediği kabul edilir. Bu rivayet risalede savunulan cahil için Allaha cihet-mekan isnadının tekfire sebep olmadığı şeklindeki görüşü destekler mahiyettedir.

4. *Risâle fi'l- Âyâti'l- Müteşâbihât*'ın Tercümesi

" Bil ki Allah vardır, zâtıyla kâimdir, maddeden mücerredddir. Allahın cisim veya bölünemeyen bir parça/cüz-ü la yetecezza olması veya O'nun için bir mekan ve cihet olması imkansızdır. Allah alemin ne içinde ne de dışındadır. Bu husus Ehl-i Sünnetin ittifakıyladır. Maddeden soyutlanmış olarak Allah'ı ancak alimler bilebilirler, cahil avam ise Allah'ın Arşın üzerinde ve gökte olması gibi hususlardan ötürü cisim olarak tasavvur edilmesi cihetiyle te'vil edilen müteşabihatın zahirine inançlarından dolayı tekfir edilmez. Çünkü onların vehimleri Allah'ın vehmedilen bir boşluğu doldurmak suretiyle yer kapladığına hükmeder. Çünkü *Şerhu'l-Mevâkıf*'ta geçtiği üzere vehim apaçık olarak şuna hükmeder: Bizâtihi kâim olan herşey mevcuddur, kaimdir, bir yer işgal eder, cihet itibariyle bir yere mahsustur.

Allahı maddeden mücerred olarak bilemeyen/tasavvur edemeyen cahil avam tabakası müteşabihatın zahirine inançlarından dolayı tekfir edilmez. Bu tür müteşabihler şunlardır:

---

[28] Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed el- Gazzâlî, *Faysalü't-Tefrika Beyne'l-İslâm ve'z-Zendeka*, Dâru'l- Hikme, 1. Baskı, Dımeşk, 1996, s.73 vd.

[29] Muhammed b. Hasan Eş-Şeybani, *Kitâbu'l-Âsâr*, Turath Publıshıng, London , 2007, s.214.(İman Bölümü, 378 Nolu Rivayet) -İngilizce Tercümeli ve Açıklamalı Baskı.-; Rivayet farklı versiyonlarıyla meşhur hadis koleksiyonlarında da bulunmaktadır: Müslim, *Mesâcid*, 3; Ebû Dâvud, *İmân*, 16; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, IV, 271, 272.

[Ayetler]:

"Rahman Arşa istiva etti."[30], "Gökte olanın sizi yere batırıvermeyeceğinden emin misiniz?"[31]

[Hadisler]:

1-"Allah Ademi kendi suretinde yarattı."[32] Başka bir rivayette "Rahmanın suretinde" ifadesi vardır.

2- "Rabbimiz her gece dünya semasına iner."[33]

Allah için kullanılan bütün bu tür ifadeler tevil edilir. Bunun tevilini de ancak, Allahı maddeden soyutlamak suretiyle düşünebilen alimler bilir.

İmam Râzî'nin *Tefsir-i Kebir*'de Âl-i İmran Sûresi'nin [7. Âyetinde] "ve diğerleri müteşabihtir" ifadesiyle ilgili söylediği gibi, Teftezânî'nin *Şerhu'l-Makâsıd*'da, Seyyid Şerif'in *Şerhu'l- Mevâkıf*'ta söyledikleri gibi Allah için kullanılan bu tür ifadelerin zahirine inançlarından dolayı cahil avam tekfir edilmez.

Fetva ehli Hanefî alimlerin " 'Şahidim semadadır.' diyen kimse tekfir edilir." şeklindeki mutlak ifadelerinin takyidi gerekir. Allah'ın maddeden mücerred olduğunu ve Allah için mekan tasavvur etmenin imkansızlığını bildikten sonra bu ifadeyi söyleyen kimse tekfir edilir. Cahil, bilgisiz kimse bunu söylemekle tekfir edilmez."

Saçaklızâde rahmetullahi aleyhi.

5. Risâle fi'l- Âyâti'l- Müteşâbihât'ın Arapça Metni

[رسالة في الآيات المتشابهات]

بسم الله الرحمن الرحيم

اعلم أن الله تعالى موجود قائم بذاته مجرد عن المادة، فيستحيل أن يكون الله جسما أو جزءا لا يتجزأ أو في مكان وجهة. فالله ليس في داخل العالم ولا خارجه، وذا بالتفاق أهل السنة. ولا يعلم مجردة تعالى عن المادة إلا العلماء، والعوام الجهلة لا

---

30 Tâhâ 20/5.

31 Mülk 67/16.

32 Buhari, *İsti'zan*, 1;Enbiya 1; Müslim, *Cennet*, 28, (2841).

33 Tirmizi, *Deavât*, 71.

يكفرون باعتقاد ظواهر المتشابهات المؤولة من كونه تعالى جسما في جهة الفوق على العرش وفي السماء. لأن أوهامهم تحكم بأن الله تعالى في حيز وهو الفراغ الموهوم، لأن الوهم يحكم ببديهية أن كل قائم بذاته موجود قائم فهو متحيز ومخصوص بجهة كما في شرح المواقف.

فالعوام الجهلة وهم الذين لا يعلمون مجردة تعالى عن المادة لا يكفرون باعتقاد ظواهر المتشابهات ' وهو قوله تعالى : " الرحمن على العرش استوى"[34]، " أأمنتم من في السماء"[35] , " يخافون ربهم من فوقهم" الآية.

وفي الحديث : "إن الله خلق تعالى آدم على صورته"[36] وفي الرواية "على صورة الرحمن" ، "ينزل ربنا إلى سماء الدنيا كل ليلة" وكل ذلك مؤول ولا يعلم أنه مؤول إلا العلماء بتجرده تعالى عن المادة واستحالة هذه الأمور له تعالى. فالعوام الجهلة لا يكفرون باعتقاد ظواهرها كما قال الإمام الرازي في التفسير الكبير في آل عمران في قوله تعالى "وأخر متشابهات"[37] والتفتزاني في شرح المقاصد والسيد الشريف في شرح المواقف.

فإطلاق أصحاب الفتاوى الحنفية يكفر من قال: شاهدي في السماء، يجب تقييده. ويكفر من قال ذلك بعد علمه بتجرده تعالى عن المادة واستحالة المكان لله تعالى، فلا يكفر بذلك القول العامي الجاهل.

– سجاقلي زاده رحمة الله تعالى عليه –

Sonuç Yerine

Osmanlının yetiştirmiş olduğu büyük alimlerden olan Saçaklızâde İslâmî ilimlerin çoğunda eser vermiş bir şahsiyettir. Bu çalışmalarıyla İslam ilim ve kültür tarihine önemli katkıları olmuştur.Tartışmalı konulardan olan müteşâbih meselesine değinerek, konuya dair görüşleri başarılı bir şekilde özetlemiş ve kendi düşüncelerini de ortaya koymuştur. Bu çalışmamız, kendisiyle ilgili yeterince çalışma yapılmamış olan Saçaklızâde'nin tanınması ve anlaşılmasına katkı sağladıysa amacına ulaşmış olacaktır.

---

34 سورة طه : 5

35 سورة الملك : 16

36 البخارى : استئذان -1، أنبياء- 1

37 سورة آل عمران: 7

KAYNAKÇA

Abdülvehhab b. Hüseyin b. Veliyyüddin Âmidî, *Abdülvehhab ale'l-Velediyye* Ahmed Kamil Matbaası, İstanbul 1325.

Ateşyürek, Remzi, "Dâd Harfinin Okunuş Özelliği Muhammed Mer'âşî (Saçaklızâde)'nin Hayatı ve Eserler", *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2005, sayı: 20-21.

Aydın, Ömer, "Haberi Sıfatları Anlama Yolları", *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1999, sayı: 1, s. 133-158.

Baljon, J. M. S., "Kur'ân'ın İnsan-Biçimci Dili", çev. Mevlüt Erten, *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: VIII / 1, Haziran-2004, Sivas, s. 293-301.

Bilmen, Ömer Nasuhi, *Büyük Tefsir Tarihi*, Bilmen Yayınevi, İstanbul t.y.

Bulut, Halil İbrahim, "Osmanlı Müelliflerinden Maraşlı Saçaklızade ve Ebeveyn-i Resul Konusundaki Görüşleri", *I. Kahramanmaraş Sempozyumu*, 6-8 Mayıs 2004 Kahramanmaraş, 2005.

Bursalı Mehmet Tahir, *Osmanlı Müellifleri*, İstanbul, t.y.

Ebu't- Tâhir el-Firûzâbâdî, *Kâmus Tercümesi - el Okyanûsu'l-Basît fî Tercemeti'l-Kâmûsı'l-Muhît*,(trc Asım Efendi) İstanbul 1305.

Er, Rahmi, "Risâle" maddesi, *DİA*, İstanbul 2008, XXXV.

el- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed, *Faysalü't-Tefrika Beyne'l-İslâm ve'z Zendeka*, Dâru'l- Hikme, 1. Baskı, Dımeşk, 1996.

Katip Çelebi, *Keşfuz'-Zunûn an Esâmi'l-Kütüb ve'l-Fünûn*, İstanbul 1941-43.

Kehhâle, Ömer Rıza, *Mu'cemu'l-Müellifin*, Beyrut t.y.

Kelpetin Arpaguş, Hatice, *Osmanlı Halkının Geleneksel İslam Anlayışı ve Kaynakları*, Çamlıca Yayınları, İstanbul, 2001.

Kiraz, Celil, "Saçaklızâde Mehmed Efendi'nin Beyzâvî'ye Yönelik Eleştirileri", *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2006, cilt: XV, sayı: 1.

Kılavuz, Ahmet Saim, *İman Küfür Sınırı -Tekfir Meselesi-*, Marifet Yayınları, İstanbul, 1997.

Macit, Nadim , *Kur'an'ın İnsan Biçimci Dili*, Beyan Yayınları, İstanbul, 1996.

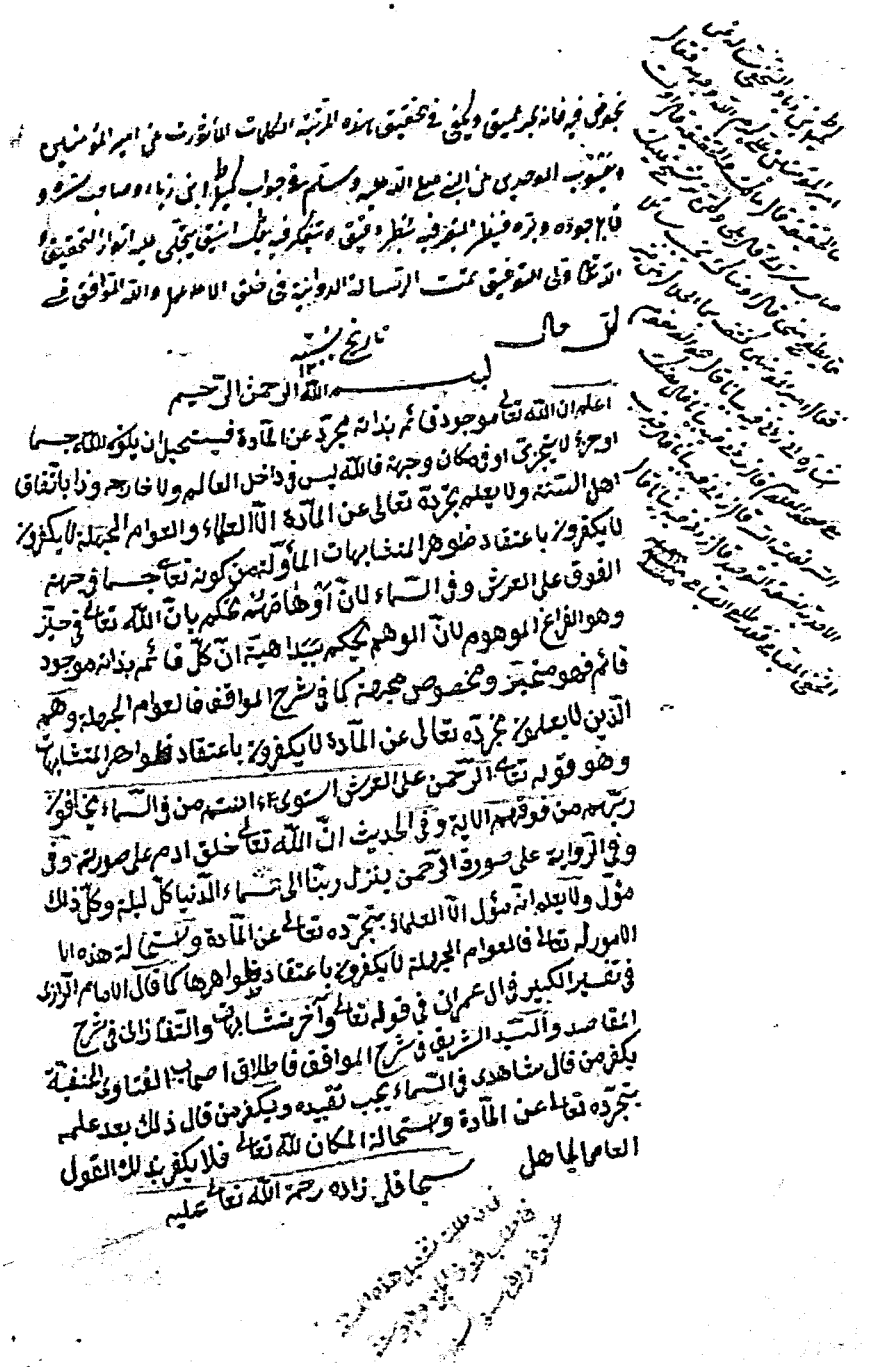
Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, İstanbul 1308.

Sâmî, Şemseddin, *Kâmûs-i Türkî*, Çağrı yay. İstanbul. (İkdâm Matbaası, Derseadet 1318 tarihli yayımından Ofset)

Sapanca, Cüneyt, *Osmanlılarda Tefsir Usûlü Çalışmaları*, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2007.

Eş-Şeybânî, Muhammed b. Hasan, *Kitâbu'l- Âsâr*, Turath Publishing, London, 2007, s.214.(İman Bölümü, 378 Nolu Rivayet) -İngilizce Tercümeli ve Açıklamalı Baskı.-

Uzun, Mustafa, "Risâle", *DİA*, XXXV.

Süleymaniye Kütüphanesi İbrahim Efendi bölümü no: 411